

Jovan Ćirić*

Institut za uporedno pravo, Beograd

GENOCIDNA NAMERA

Apstrakt: Zahvaljujući tragičnim događajima na prostorima bivše SFRJ, tema genocida iznenada je postala vrlo aktuelna u širim, ali i u stručnim, naučnim krugovima, te se o ovom krivičnom delu, odnosno o Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. počelo sve više govoriti i na prostorima bivše Jugoslavije, ali i izvan nje. U tom smislu je tema genocidne namere, posebno zaintrigirala Jovana Ćirića, jer je to zapravo ono što suštinski definiše genocid kao takav uopšte. Bez namere uništenja nacionalne, etničke, rasne ili verske grupe, genocida zapravo uopšte i nema, kaže klasično krivičnopravno shvatanje pojma genocida. Međutim, problem nastaje kada se pokuša definisati sama namera. U engleskom jeziku na primer ne postoji pojam – reč koji bi definisao nameru. U srpskoj literaturi i jeziku, stvari stoje samo delimično drugačije, a to će reći, da se namera u najvećem definiše kao specijalan, posebno jak oblik umišljaja. I to je nešto, što je za klasično shvatanje genocida u svetskoj literaturi, sve do skora bilo uobičajeno, međutim, suđenja pred Haškim tribunalom i za bivšu Jugoslaviju i za Ruandu, pokazala su da je najčešće veoma teško, gotovo sasvim nemoguće dokazati nečiju krivicu, tj. genocidnu nameru. Tužioc i Karla Del Ponte i Džefri Najs su se žalili tokom suđenja Miloševiću, da neće biti u stanju da dokažu njegovu genocidnu nameru. Moglo bi se reći da se upravo iz tih razloga u poslednjih nekoliko godina, u zapadno-evropskoj krivičnopravnoj misli razvila teorija, po kojoj za postojanje genocida uopšte nije potrebna namera, kao poseban oblik “jakog” umišljaja, već da je sasvim dovoljan čak i tzv. eventualni umišljaj. Autor ovde navodi koliko je to apsurdno, jer gotovo da namera, odnosno genocid tako postaju nešto uzgredno, poput kolateralne štete. S tim je u vezi i tema medijskog prejudiciranja i kršenja prezumpcije nevinosti. Naime, mediji su u određenom periodu “naduvali” priču o krivici i nameri optuženih pojedinaca i onda u takvoj situaciji više nije ni potrebno dokazivati krivicu i postojanje namere, jer su mediji sve već dokazali i presudili. Srbi su uporno, istrajno i tendenciozno prikazivani u najgorem mogućem svetlu, te je u takvoj situaciji bilo teško, gotovo nemoguće biti objektivni i nepristrasan u suđenjima za ratne zločine. Posebnu pažnju s tim u vezi treba posvetiti i propagandi genocida, koja je zabranjena Konvencijom iz 1948. kao neka vrsta podstrekavanja na genocid. Sa tim su međutim povezani i brojni problemi u vezi sa tzv. govorom mržnje, ali i slobodom govora, te vrlo komplikovanim pitanjem dokle ide sloboda govora, a kada počinje govor mržnje i podstrekavanje na genocid. Jedno pitanje je međutim ovde posebno interesantno, a to je neverovatna, histerična, anti-srpska propaganda devedesetih, za koju niko nikada nije odgovarao, što naravno otvara brojna pitanja i dileme, ali pre svega govori o značajnoj politizaciji čitavog fenomena genocida. Jovan Ćirić takođe smatra da se jedna genocidna namera uvek ima razmatrati i u odgovarajućem istorijskom kontekstu. Jedna

* naučni savetnik, jciric@icl.org.rs

je stvar ukoliko se namera, umišljaj, psihološki odnos učinioca prema svom delu razvije u jednom određenom trenutku, tj. kraćem vremenskom periodu, gotovo na mah, a druga je stvar, ukoliko se on razvija i na neki način ponavlja u kontinuitetu. Ćirić ovde naravno prvenstveno ima u vidu kontinuitet hrvatsko-srpskih odnosa, te ističe da ono za šta se zalagao Ante Starčević ima svoj nastavak u onome što je radio Ante Pavelić i isto tako u onome što je u svojim "brionskim transkriptima" izrekao Franjo Tuđman. Sadašnjost, naročito kada se radi o genocidu i genocidnoj nameri, nikada se ne može razumeti i u potpunosti sagledati ukoliko se ne uzme u obzir i istorijski kontekst.

Gljučne reči: genocid, namera, umišljaj, mediji, propaganda, politizacija, istorijski kontinuitet

1. KAKO DA UOPŠTE DEFINIŠEMO „NAMERU“?

Kada u rečniku potražite engleski prevod za izraz „umišljaj“, naći ćete „intent“. Isto će se dogoditi i kada potražite kako se na engleskom jeziku kaže „namera“ – pro-naći ćete da se upotrebljava isti izraz: „intent“. Drugim rečima u engleskom jeziku se i za „umišljaj“ i za „nameru“, upotrebljava isti izraz „intent“. Dodatni problem se sastoji i u tome što se u originalnom tekstu (engleskom) „Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida“, („Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide“) koju je 9. decembra 1948, usvojila Generalna skupština UN, u članu 2, kaže „with intent to...“, dok se u srpskom prevodu kaže: „u nameri da...“. Stvari se komplikuju i time što (srpski) Krivični zakonik uopšte ne govori o nameri, pa se tako o pojmu „namere“ u teoriji, u literaturi govori tek uzgred i sporadično, pa ponekad zaista nije jasno šta je to „namera“ i da li se i po čemu ona razlikuje od „umišljaja“?

U klasičnom delu srpske krivičnopravne literature, udžbeniku Sržentića, Stajića i Lazarevića, namera se definiše tako što se istovremeno definišu i cilj i pobuda, pa se tako kaže da je cilj spoljni, objektivni, fizički fenomen koji se kao predstava odražava u svesti čoveka, dok je namera predstava o cilju kao motivu za preduzimanje izvesne radnje, a pobuda je motiv koji učinioca opredeljuje na vršenje izvesnog dela, psihički poziv na vršenje izvesnog dela.¹ Zoran Stojanović kaže da namera pojačava voljni element umišljaja.² U udžbeniku „Međunarodnog krivičnog prava“ Đurđić i Jovašević konstatuju da, kada se radi o genocidu, u pogledu vinosti je potreban direktni umišljaj, koji kvalifikuje postojanje namere na strani izvršioca.³ Čejović i Kulić daju lapidarnu, ali vrlo dobru definiciju „namere“, po kojoj je „namera pokretač delatnosti učinioca“.⁴ U jednom od najnovijih udžbenika krivičnog prava, Nataša Mrvić-Petrović, kaže se da je namera direktna usmerenost delovanja u određenom cilju, zbog čega namera prevazilazi umišljaj, jer svest i volja učinioca obuhvataju još neke dalje ciljeve koje učinilac hoće da ostvari izvršenjem krivičnog dela.⁵ Nataša Delić ukazuje na to da namera nije isto što i pobuda, iako nameru u praksi često nije lako razlikovati od pobuda učinioca kao kvalifikatornih okolnosti.⁶

1 N. Sržentić, A. Stajić, Lj. Lazarević /1984/: Krivično pravo – opšti deo, Beograd, str. 246.

2 Z. Stojanović /2014/: Krivično pravo – opšti deo, Beograd, str. 109.

3 V. Đurđić, D. Jovašević /2003/: Međunarodno krivično pravo, Beograd, str. 76.

4 B. Čejović, M. Kulić /2011/: Krivično pravo – opšti deo, Beograd.

5 N. Mrvić-Petrović /2014/: Krivično pravo – opšti deo, Beograd, str. 140.

6 N. Delić /2008/: Pobude učinioca kao kvalifikatorne okolnosti kod krivičnog dela teškog ubistva, *Pravni život*, br. 9, str. 144–146.

Pitanje koje se ovde može postaviti, jeste pitanje zbog čega je uopšte značajno definisati nameru kao takvu? Između ostalog, upravo zbog krivičnog dela genocida. Jer, kada se govori o genocidu uopšte, pa i kao krivičnom delu, onda ono što ga razlikuje u odnosu na druge stvari, jesta namera. Ono što predstavlja bitan element genocida jeste postojanje subjektivnog elementa, tj. namera učinioca genocida da potpuno ili delimično uništi neku od navedene četiri grupe: nacionalnu, etničku, rasnu ili versku. Genocidna namera predstavlja, dakle, poseban umišljaj (*dolus specialis*), što je osnovna razlika između genocida i ostalih međunarodnih krivičnih dela, npr. krivičnih dela ratnih zločina.⁷ Dokazivanje postojanja genocidne ili uništavačke namere kod izvršioca kompleksnije je i zahtevnije u krivičnompravnom smislu. Pravilno shvatanje genocidne namjere je od krucijalne važnosti kada je u pitanju otklanjanje nepotrebnog poistovećivanja zločina genocida sa drugim međunarodnim zločinima. Teret dokazivanja zločina genocida se manifestuje u kompleksnosti dokazivanja specijalnog ili posebnog umišljaja „*dolus specialis*“, koji je pored genocida propisan i za neke oblike zločina protiv čovečnosti (npr. progon). Poseban ili specijalan umišljaj kada je u pitanju zločin genocida podrazumeva da izvršilac u konkretnom slučaju pored preduzimanja radnje izvršenja (npr. ubijanje članova grupe, nanošenje teških telesnih povreda ili neka druga propisana radnja izvršenja), teži postizanju nekog posebnog cilja a to je potpuno ili delimično uništenje zaštitne (nacionalne, etničke, rasne ili verske) grupe.⁸

Namera je dakle od ključne važnosti kada govorimo o genocidu, no i pored toga nije tako lako definisati sam pojam namere, iako na neki način preovlađuje da je to neka vrsta *dolus specialis*, jednog posebnog umišljaja.⁹ U tom smislu Otto Triffterer profesor emeritus Univerziteta iz Salzburga, kaže da se namera može bolje definisati uz pomoć nemačkog izraza „*Absicht*“. Taj izraz – pojam po profesoru Trifftereru jeste poseban, kvalifikovani oblik umišljaja u kojem dominira voljni, emocionalni element umišljaja. „*Absicht*“ zahteva posebnu, jako izraženu volju, koja je sasvim bliska posebnoj emocionalnosti, u stvari na neki način se može identifikovati sa mržnjom.¹⁰ To međutim uopšte ne znači da je time problem genocida i genocidne namere razrešen, već naprotiv. Problem koji se pojavljuje jeste problem praktične prirode – kako dokazati postojanje genocidne namere? Imajući u vidu taj problem, već pominjani Triffterer se u dotičnom članku zalaže za redefinisavanje genocida, odnosno za redefinisavanje tumačenja genocida, tako da se više ne bi postavljali tako visoki standardi posebnog umišljaja, *dolus specialis*-a, već bi se standardi spustili na nivo eventualnog umišljaja,¹¹ što uistinu može biti vrlo problematično. Ali, to s druge strane, može značiti da se uvek lako dokazuje nečija krivica, da se lako „učitava“ namera (umišljaj) optuženog. Učinilac se kod eventualnog umišljaja koleba i ne vlada u potpunosti svojom voljom, on preduzima radnju iako iza te radnje, iza

7 I. Stanković i I. Aćimović: Genocid; dostupno na internet adresi: (<http://www.helsinki.org.rs/serbian/projekti/osce.html>).

8 S. Karović: Mens Rea: Genocidna namjera; dostupno na internet adresi http://civitas.fpps.edu.rs/02/Civitas_No_2.pdf.

9 O tome i N. Mrvić-Petrović: *op.cit.*, str. 140.

10 O. Triffterer: Genocide, Its Particular Intent to Destroy in Whole or in Part, the Group as Such, dostupno na internet adresi: http://law.huji.ac.il/upload/ambos_reading4.pdf.

11 O. Triffterer: *ibid.*

tog dela on ne stoji svim svojim bićem,¹² a mi mu ipak spočitavamo poseban stepen krivice, to da se on iskazao kao posebno zao. Nije potrebno posebno isticati da se kod genocida kao takvog, radi o jednom posebno visokom stepenu zla, zla koje zaslužuje posebnu osudu u moralnom, političkom, pravnom i svakom drugom smislu. Ta osuda ne može biti posebno izražena ukoliko se radi o postupanju-ponašanju koje je na nivou eventualnog umišljaja, tj. tek za jedan stepen “jače” i nemoralnije od svesnog nehata.

Na prvi pogled uopšte nije sporno da je sasvim apsurdno genocid i genocidnu nameru tumačiti tako što bismo je praktično snižavali do nivoa eventualnog umišljaja, a to znači čak skoro i do nivoa svesnog nehata. Kako li bi tek onda trebalo tumačiti termin “kolateralna šteta”, na primer, termin sa kojim su se građani Srbije součili i upoznali tokom NATO agresije 1999. godine. Oni koji su bombardovali mostove, vozove, autobuse, televiziju, bolnice, tog proleća 1999. u Srbiji, nisu se baš mnogo kolebali, već su unapred “uračunavali” čitav niz sporednih efekata, sporedne žrtve, kolateralnu štetu i pristajali na sve to. Ako bismo upotreбили samo taj intelektualni element da su znali, morali znati, element eventualnog umišljaja, ne bi bilo nikakve dileme da su svi oni tada činili genocid. Mi u Srbiji¹³ bismo to svakako tumačili kao genocid, međutim dilema nam je kako bi to tumačili oni koji se danas zalažu za pojednostavlјivanje u tretiranju i tumačenju genocida i genocidne namere.

Ipak, treba reći da stavovi teoretičara koji se u svetu danas zalažu za izvesno redefinasanje genocida i tumačenje genocidne namere, uopšte nisu tek samo sporadični eksces.¹⁴ Naprotiv, radi se i o svojevrsnom pokušaju tužilaštava u krivičnim procesima za zločine u Ruandi i bivšoj Jugoslaviji da uspostave standard pukog znanja (“mere knowledge standard”) kojim bi se nejasna formulacija “namere – intent-a” prevazišla i kojom bi se uspostavio lakše proverljiv i dokazljiv standard da je neko znao šta se događa, pa je ipak pristajao – prihvatao...(kolateralnu, uzgrednu štetu, ili bilo šta slično). Oni koji su bombardovali vozove, mostove, televiziju, bolnice u Srbiji 1999. sigurno bi mnogo gore prošli kada bi se primenio kriterijum čistog, pukog znanja, a ne i kriterijum namere. Kriterijum čistog znanja, a ne i voljni kriterijum želje da se neka nacionalna, etnička, rasna ili verska grupa uništi, Haško tužilaštvo je pokušalo da uspostavi u slučaju Gorana Jelisića, ali je sud odbio da primeni takve kriterijume, te dotični Jelisić jeste bio osuđen na 40 godina za zločine u Brčkom, ali ne i za genocid, za koji ga je tužilaštvo optužilo. U tom slučaju “Jelisić”, pretresno veće je reklo, a žalbeno veće potvrdilo, sledeće: „Dela Gorana Jelisića nisu izraz osobe sa svesnom namerom da uništi jednu grupu kao takvu. Diskriminatorna namera nije jednaka genocidnoj nameri, koja genocid čini zasebnim i razlikuje ga od drugih krivičnih dela u međunarodnom humanitarnom pravu.“¹⁵ Ovakav stav Haškog

12 N. Mrvić-Petrović: *op.cit.*, str. 141.

13 O kolataralnoj šteti i drugim sličnim moralno-psihološkim problemima videti J. Ćirić /1999/: NATO agresija na Jugoslaviju – sedam pitanja i sedam odgovora na moralno-psihološke, socio-ekonomske i pravno-političke dileme, Beograd.

14 O tome, o tim novim stavovima: K. Ambos: What does Intent to Destroy in Genocide Mean?, dostupno na internet adresi http://www.genocidewatch.org/images/Articles_What_does_intent_to_destroy_in_genocide_mean.pdf.

15 http://www.icty.org/cases/jeliscic/tjug/bcs/991214_summary.pdf.

tribunala naslanja se na shvatanje izraženo u slučaju Akayesu,¹⁶ koji je 1998. bio osuđen u vezi sa događajima u Ruandi, odnosno tada postao prvi čovek koji je bio osuđen za krivično delo genocida, nakon što je 1948. bila donesena Konvencija o sprečavanju zločina genocida.¹⁷ U presudi je rečeno da neko može biti osuđen za genocid kada je jasno tražio nastanak zabranjenog dela, odnosno kada je učinilac jasno izrazio nameru da prouzrokuje krivično delo.¹⁸

Većina teoretičara slaže se sa ovakvim shvatanjima, međutim, kao što smo pomenuli, u poslednje vreme postoje i teoretičari koji pokušavaju da na drugačiji način tretiraju genocid i genocidnu nameru. Tako na primer Španjolka Alicia Gil Gil, smatra da se genocidna namera ima tretirati u jednom širem smislu, za koji bi bio dovoljan *dolus eventualis*, a ne *dolus specialis*.¹⁹ Na sličan način razmišlja i Alexander K.A.Greenwalt,²⁰ no ovde treba reći da uprkos različitim teorijskim objašnjenjima zbog čega bi genocidnu nameru trebalo spustiti na nivo eventualnog umišljaja, jedna praktična stvar ipak dominira, a to je praktična teškoća da se dokaže nečija genocidna namera, te da iz tog razloga neki koji su bivali optuženi za genocid, na kraju bivaju oslobođeni optužbe za genocid. To sasvim izričito i direktno govori i smatra već pominjani salcburški profesor Otto Triffterer.²¹ Ovo međutim sasvim protivureći jednom temeljnom, važnom demokratskom principu: „u sumnji lakše po okrivljenog“, odnosno principu da nijedan nevin čovek ne sme biti osuđen, pa makar stotine krivih bilo oslobođeno. Princip svrsishodnosti, odnosno nepravnosti, odnosno anti-pravnodržavnosti,²² kaže suprotno: „nijedan krivac ne sme izbeći kaznu, pa makar i stotine nevinih nastradalo“. Da li je to ideal kojem treba težiti?

2. MEDIJI, PREJUDICIRANJE I PREZUMPCIJA NEVINOSTI

Na prvi pogled, tema medija, prejudiciranja i prezumpcije nevinosti nema ničeg zajedničkog sa genocidnom namerom. Ali, kao što u svakom demokratskom društvu treba da važi princip da je u sumnji lakše za okrivljenog, tako bi isto trebalo da važi princip da se svako smatra nevinim dok mu se u zakonitom sudskom postupku ne dokaže suprotno. Međutim, u radu Haškog tribunala uglavnom se događa nešto sasvim suprotno. Odnosno događalo se da se dugi niz godina u zapadnim medijima vršilo svojevrsno prejudiciranje krivice Srba i srpskih političkih lidera. Stalno se izveštavalo o silovanjima koje su Srbi vršili, o bombardovanjima gradova od strane Srba, o koncentracionim logorima koje Srbi drže, o streljanjima sprovedenim od

16 http://en.wikipedia.org/wiki/Jean-Pail_Akayesu.

17 <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleID=10007157>.

18 K. Ambos: *op.cit.*

19 A. Gil Gil /1999/: *Derecho Penal Internacional: Especial consideracion del Delito de genocidio*; Tecnos, Madrid. Citirano prema Kai Ambos: *op.cit.*.

20 A. K. A. Greenwalt: *Rethinking Genocidal Intent: The Case for a Knowledge -based Interpretation*; dostupno na internet adresi: <http://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1337&context=lawfaculty&sei-redir=1&referer=http%3A%2Fwww.google.rs%2Fsearch>.

21 O. Triffterer: *op. cit.*

22 G. Radbruch /1980/: *Filozofija prava*; (prevod sa nemačkog), Beograd, str. 99–100.

strane srpskih vojnih i paravojnih formacija. Advokatima optuženih koji su se pojavljivali nakon svega toga pred Haškim tribunalom ovo je predstavljao poseban problem.²³ Medijsko prejudiciranje nečije krivice, jeste nešto što je posebno karakteristično za savremeni društveni trenutak, tako da se u današnjem svetu ustalio jedan poseban pojam – termin „trial by media“ (suđenje putem medija) što u vrlo velikoj meri diskredituje pretpostavku nevinosti, ali i sve ostale demokratske pravne principe.²⁴

Moglo bi se reći da „mi danas živimo u svetu u kojem javno mnjenje funkcioniše po principu ‘linč rulje’, kojom diriguju tabloidizovani i kompromitovani mediji“.²⁵ Ova minuciozna analiza savremenog sveta, koja je stala u samo jednoj rečenici, ima svoj poseban značaj kada je reč o radu Haškog tribunala. Stvar je dakle bila vrlo jednostavna: godinama su vodeći zapadni mediji govorili o srpskim zločinima, teroru, genocidu koji su sprovodili Srbi, odnosno koji su naređivali srpski politički lideri. Medijsko „prepariranje“ zapadnog javnog mnjenja bilo je temeljno organizovano, uporno i dugotrajno. Ono je prvenstveno bilo u funkciji pripreme tog javnog mnjenja za kasnije vojne intervencije protiv Srba.²⁶

Na isti način na koji je to zapadno javno mnjenje pripremljeno za kasniju vojnu intervenciju, ono je istovremeno bilo „pripremljeno“ i za naknadna suđenja glavnim vinovcima zločina devedesetih na Balkanu, a to su, prema izveštajima zapadnjačkih medija, bili naravno Srbi i njihovi lideri. Trebalo je samo da se „odradi“ forma, da se optuženi pojave pred međunarodnim sudijama u togama i vrlo brzo, sve bi, prema tom, prethodno već pripremljenom javnom mnjenju, trebalo jednostavno i nedvosmisleno da bude završeno, jer je sve već dokazano i ne postoji ništa što bi bilo sporno u dotičnim sudskim procesima.

Međutim, onda je u Haškom tribunalu započelo suđenje Slobodanu Miloševiću i u mnogo čemu, gotovo svemu, tužilaštvo je tu doživelo pravi fijasko. Karla del Ponte na primer kaže da izveštavanje medija o ratu pokazuje da Milošević jasno snosi najveću odgovornost za zločine počinjene u Hrvatskoj i Bosni,²⁷ pa dalje kaže i da baš to što nema nikakvih dokaza da je Milošević kriv po haškoj optužnici, jasno ukazuje da je tu po sredi organizovana zločinačka grupa koja je bila u stanju da sve dokaze prikrije. Kafkijanska logika, zaključuje Jos der Pitar (Jos der Putter), Holanđanin, autor filma „Slučaj Milošević“ (De zaak Milošević, 2004).²⁸

23 G. Petronijević /2013/: Neprincipijelnosti u primeni pravnih standarda MKSJ; u zborniku radova *Haški tribunal između prava i politike*, priredio Jovan Čirić, izdanje Instituta za uporedno pravo, Beograd, str. 138–150.

24 J. Čirić /2007/: Pravosuđe i mediji; u zborniku radova *Kriminalitet u tranziciji: fenomenologija, prevencija i državna reakcija*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, str. 219–238.

25 N. Tanasić: Tragedija „Šarli ebdo“ – tanka linija između slobode govora i šovinizma; - dostupno na internet adresi: <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/tragedija-sarli-ebdo--tanka-linija-izmedju-slobode-govora-i-sovinizma.html>.

26 B. Dimitrijević /1999/: Od medijskog stereotipa do vojne intervencije; *Vojno delo*, br. 2.

27 Ovo nedvosmisleno pokazuje i dokazuje značaj i uticaj medija na rad haškog pravosuđa.

28 Citirano prema S. Antonić: *Još nije gotovo Milošević*, Beograd, 2014. str. 426. Antonić takođe citira i Florans Artman i njenu knjigu „Mir i kazna“ iz 2007. gde ona kaže da je Najs još u septembru govorio da Del Ponteovoj da ne postoji nijedan dokaz o povezanosti Miloševića i Srebrenice, ali da Del Ponteova tako nešto nije htela da prihvati. (S. Antonić: *op.cit.* str. 427–428).

Džefri Najs je u tom smislu čak bio i sasvim izričit, pa je još za vreme dok je trajalo suđenje Slobodanu Miloševiću, izjavio da je teško dokaziva genocidna namera Miloševića.²⁹ Sve u svemu, čitava međunarodna javnost, ali isto tako i sami stručnjaci, vrlo brzo su se suočili sa Miloševićevom dobrom odbranom, sa trajavim neprofesionalizmom u radu haškog pravosuđa, ali isto tako i sa objektivnim teškoćama koje postoje u dokazivanju genocidne namere. To je naravno izazivalo određene frustracije i među političarima, ali i među stručnjacima pravnicima, krivičarima, te verovatno u svemu tome treba tražiti razloge za izvesne pokušaje da se promeni postojeća paradigma, odnosno da se „genocidna namera“ danas više tretira kao gotovo neka vrsta eventualnog umišljaja. Nama se čini da upravo u tome treba tražiti razloge za dugačka i ponekad se čini previše komplikovana objašnjenja koja pokušavaju da dokažu da je standard „čistog znanja“, odnosno to da je optuženi znao, dovoljno da se zaključi da je dotični postupao sa genocidnom namerom. Sve u svemu, nama se čini da je ovde po sredi preterano pojednostavljivanje i tabloidizirano zaključivanje i presuđivanje, koje ugrožava prezumpciju nevinosti i isto tako polazi od, malopre pomenutog principa da u sumnji ne sme biti lakše, već naprotiv teže po okrivljenog. Uostalom, „preparirana“ medijska javnost takav način rezonovanja i pojednostavljivanja radije prihvata i razume, od, za nju, često sasvim nerazumljivog pravničkog formalizma i nečega što ona razume kao cepidlačenje, koje onemogućava ostvarivanje „pravde“.

3. PROPAGANDA, GOVOR MRŽNJE I GENOCID

Da bismo nečiju nameru uspešno „dešifrovali“ i odredili, često je neophodno „dešifrovati“ i odrediti verbalne poruke koje dotični odašilje, a to znači kretati se u komplikovanom svetu verbalnosti i propagande. U tom smislu, na ovom mestu bi pre svega trebalo citirati odredbu iz člana 3 Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, a pre svega ono što se kaže u tački (stavu „C“) ovog člana, – kažnjiva su sledeća dela: „neposredno i javno podsticanje na vršenje genocida“. Drugim rečima sama propaganda genocida jeste kažnjiva, što nije nerazumljivo. Pogotovu ako se ovo ima smatrati kao vid podstrekavanja. Međutim, ovde se otvaraju i neka druga pitanja, koja mogu biti posebno komplikovana.

Obično se smatra da, kada započne jedan rat, njegova prva žrtva jeste istina. Time se zapravo hoće reći da je propaganda nešto što je uobičajeno kada se radi o ratnim sukobima. U tom smislu se postavlja pitanje kako od jedne strane u ratu očekivati da ona bude sasvim objektivna, tj. da čuti bez ikakvog odgovora dok druga strana „puca“ iz „teške artiljerije“, odnosno koristi sva moguća propagandna sredstva ne bi li oslabila moral protivničke vojske.³⁰

Ovde treba reći da na primer strah od neprijatelja ili od „drugog“, može motivisati agresivnost, dok gnev zbog žrtvi i gubitaka može biti osnova za podstrekivanje

29 <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/25891/Dzefri-Najs-tesko-dokaziva--genocidna-namera-Milosevica>.

30 Smatra se naime da je Prvi svetski rat i ono što se događalo u i povodom nemačke okupacije Belgije, prvi primer moderne ratne propagande. O tome A. Jazić /2014/: Propaganda u Velikoj Britaniji prema domaćem stanovništvu na početku i tokom Prvog svetskog rata; u zborniku radova *Sto godina od početka Prvog svetskog rata – istorijske i pravne studije*, priredili Jovan Čirić i Miroslav Đorđević, Beograd, str. 491–500.

osvete i otpora.³¹ Drugim rečima, da bi se sačuvao moral sopstvene vojske, a istovremeno poremetio moral protivničke vojske, potrebno je na odgovarajući način delovati propagandnim sredstvima. Propaganda se dakle pokazuje kao izuzetno važna, pogotovu u ratnim vremenima.³² Jedinствен je stav o deskriptivnim obeležjima negativne slike jedne društvene grupe prema drugoj, tj. slika neprijatelja ima integrativnu funkciju, jer doprinosi unutrašnjoj stabilnosti i koheziji.³³ Problem je međutim u tome što je granica između dozvoljene propagande, govora mržnje i nedozvoljenog podsticanja genocida, sasvim nejasna.

Ovde se naravno nameće podsećanje na jednu karikaturu objavljenu pre stotinu godina (1914– pred početak Prvog svetskog rata) u Austro-Ugarskoj, gde jedna velika pesnica udara, pritiska malog, ružnog čovečuljka po glavi, kao da je reč o nekakvom insektu. Ispod toga stoji natpis „Serbien muss sterbien“, što znači „Srbija mora umreti“,³⁴ a sve je to veoma slično onome što je Klaus Kinkel izjavio maja 1992: „Srbiju treba baciti na kolena“.³⁵ U stvari ovde želimo da skrenemo posebnu pažnju na histeričnu anti-srpsku propagandnu kampanju devedesetih godina u zapadnim medijima.³⁶

Pažnju svakako zaslužuje ono što je izjavio sir Peter Ustinov, ambasador UNICEF-a gde Ustinov, u kolumni u londonskom nedeljniku „The European“ 10.06.1993. kaže: „Životinje koriste svoje resurse znatno srećnije nego ovi naopaki stvorovi (mislite na Srbe), čija je pripadnost ljudskoj rasi u velikom zakašnjenju“.³⁷ Helmut Kol je takođe vrlo direktan, kada je početkom 1998. izjavio i to da „Srbi treba da se podave u sopstvenom smradu“,³⁸ a „The European“ od 5. oktobra 1998, je više nego ilustrativan za ono što nazivamo govor mržnje. „Srbi su narod parija – trule jabuke u buretu Evrope. Oni moraju da budu neutralisani.“³⁹ Kako dakle sve to prokomentarisati, osim kao direktan poziv, podstrekavanje na genocid. Ovo je posebno upečatljivo u slučaju kada je u londonskom listu „The Sun“ u jeku bombardovanja Srbije 1999. osvanuo natpis: „Gađajte ih kao pse!“⁴⁰ Ili pak kada Tomas Fridman, vodeći intelektualac „Tajmsa“, tada te 1999. napiše: „Hajde da vidimo šta će dvanaest nedelja manje hirurškog bombardovanja učiniti. Dajte šansu ratu!“⁴¹

Nikome naravno u zapadnom svetu nije padalo na pamet da sve te pomenute političare i novinare pozove na odgovornost ni za „običan“ govor mržnje, niti pak za podstrekavanje na genocid, što sve čitavu priču o genocidu i podstrekavanju na geno-

31 A. Jazić /2013/: Spoljnopolitička propaganda: akteri i sredstva; Beograd, str. 30–31.

32 O svemu tome i J. Čirić /2004/: Komandna odgovornost za genocid i ratne zločine; *Pravni život*, br. 9.

33 A. K. Flohr /1991/: *Feinbilder in der internationalen Politik*; Lit Verlag Munster, pp. 99–107. (Citirano prema Lj. Glišović /2011/: Srbija u ogledalu nemačke štampe 1987–2006; Beograd, str. 26).

34 commons.wikimedia.org/wiki/File:Serbien_muss_sterbien.jpg.

35 Lj. Glišović: *op.cit.*, str. 194.

36 O svemu tome, videti temeljnu analizu u knjizi S. Vuković /2009/: *Etika zapadnih medija – Anti-srpska propaganda devedesetih godina XX veka*; Novi Sad – Sremski Karlovci.

37 Z. Petrović Piroćanac /2002/: *Izbrisati srpski virus (Mala antologija rasizma, šovinizma i govora mržnje na kraju drugog i početkom trećeg milenijuma)*; Čigoja, Beograd, str. 35.

38 Z. Petrović Piroćanac: *ibid.*, str. 61.

39 Z. Petrović Piroćanac: *ibid.*, str.76.

40 S. Antičić: *op. cit.*, str. 299.

41 S. Antičić: *ibid.*

cid u dobroj meri diskredituje. Jer ono zbog čega su (neki) Srbi bez presude bili u privoru Haškog tribunala gotovo 12 godina, zapadnim političarima je bilo dozvoljeno.

U pitanju je dakle sasvim različito tumačenje istih ili relativno sličnih stvari, a što se manifestuje kada je reč o pripadnicima dva različita naroda, ali, ponekad je karakteristično i za pripadnike istog naroda. Reč je na primer o dvojici Nemaca iz nacističkog perioda: Julijusu Štrajheru i Hansu Fričeu. Štrajher (Julius Streicher) je bio član NSDAP, a od 1932. je bio glavni urednik lista „Stuermer“ (Jurišnik) koji je bio izrazito anti-semitskog karaktera i kao takav je propagirao istrebljenje Jevreja. Nakon završetka rata, Štrajher je uhapšen i izveden pred sud u Nirnbergu, koji ga je osudio na smrt, te je on bio pogubljen 1946. godine.⁴² Nasuprot njemu, Hans Fritzche je umro na slobodi prirodnom smrću 1953. On je bio novinar koji je 1. maja 1933. postao član nacističke partije, a prethodno je radio za desničarske listove. 1938. je postao zamenik šefa odeljenja za štampu pri Ministarstvu propagande. Bio je blizak saradnik Jozefa Gebelsa, ali je neuspešno pokušavao da zaustavi izlaženje časopisa „Stuermer“ i bio je protiv masovnih progona Jevreja. Bilo kako bilo tek, Friče je oslobođen na Nirnberškom sudu, mada je na tzv. denacifikacijskim suđenjima (nekoj vrsti lustracije) 1947. on bio osuđen i bilo mu je zabranjeno aktivno učešće u političkom životu. Sudija koji mu je sudio u Nirnbergu je za Fričea rekao da se on odlikovao jakim propagandnim izjavama, ali da to ipak nije bilo direktno podstrekavanje, a slično su smatrali i eksperti za genocid, Vilijem Šabas i Tiberman, tj. da njegova propaganda nije bila direktna i nedvosmislena.⁴³ „Nirnberški“ sudija Džon Parker je smatrao da „čovjek ne bi trebalo da bude osuđen za ono što govori, osim ako ne podstiče na vršenje krivičnih dela“.⁴⁴

I pored svega, ipak nije baš sasvim jasno kako i zašto je jedan od ove dvojice završio na vešalima, dok je drugi oslobođen, a jedino mu je bilo zabranjeno da se aktivno bavi politikom posle rata. Razlika u tretmanu je isuviše velika, dok razlika u onome šta je svaki od njih činio, ipak nije tako velika. To čini se može biti jedan od glavnih problema u tretiranju „govora mržnje“ i propagande, tj. podsticanja genocida, a što je problem uvek kada se radi o svetu verbalnosti, odnosno o svetu politike kao takve.⁴⁵ Kada god se radi o genocidu, naboj politike i političnosti je vrlo izrazit, te i o tome treba voditi računa kada govorimo o genocidu i genocidnoj nameri.

4. POLITIZACIJA GENOCIDA

Kao jedna od svojevrstnih „crvenih niti“, koja se provlači kroz svaku priču o genocidu, mogao bi se upotrebiti podnaslov „Različita merila za iste zločine“, podnaslov iz knjige „Okupacija“ profesora Koste Čavoškog.⁴⁶ Na to se nadovezuje i jedan nedavni članak – tekst iz dnevnog lista „Politike“, gde se kaže da je tužiteljka stalnog Međunarodnog krivičnog suda Fatou Bensuda, najavila da će preduzeti, tj. uraditi

42 <http://ushm.org/wic/en/article.php?moduleId=10007316>.

43 <http://www.historylearningsite.co.uk/hans.fritzche.htm>.

44 <http://nemrazi.mk/kon-definitsija-na-govor-na-omraza>.

45 Đ. Marjanović /1989/: Verbalni politički delikt neprijateljske propagande; u zborniku radova Misao, reč, kazna, Beograd.

46 K. Čavoški /2006/: *Okupacija*, Novi Sad, str. 137.

analizu navodnih ratnih zločina učinjenih od strane Izraela prema Palestincima u leto 2014. kada je poginulo 2.200 Palestinaca i 73 Izraelca. SAD su kritikovale tu odluku izjavljujući da je ona kontraproduktivna miru.⁴⁷ Drugim rečima već i sama činjenica da neko makar samo razmišlja i nešto analizira, nailazi na neodobravanje i osudu od strane određenih, po pravilu najmoćnijih država i njihovih političkih faktora. Kako u takvoj situaciji uopšte govoriti o univerzalnosti prava i pravde, čak i kada se radi o zločinima kakav je genocid. Jednostavno rečeno, onaj koji je jači, on ima mogućnosti da za sebe i na sopstvena dela primenjuje drugačije, različite, po pravilu povoljnije kriterijume i merila, kao što to reče malopre citirani Čavoški. Ili, kako bi to rekao italijanski pravni filozof Danilo Zolo – „ekonomsko-finansijska moć se koncentriše u rukama nekoliko super-sila i zbog toga je primena međunarodnog prava apsolutno podređena voluntarizmu njihove vojne nadmoći.“⁴⁸

U tom smislu ovde treba podsetiti i na ono što je ne tako davno izjavila Haška tužiteljka Karla Del Ponte. Ona u intervju za hrvatski „Večernji list“ kaže i to da je „NATO otežao istragu trgovine organima na Kosovu“⁴⁹ Drugim rečima, jedna moćna vojno-politička organizacija, kakva je NATO, sasvim lako može da onemogući istragu u nekim situacijama, kada proceni da joj to nije politički oportuno. Ili rečeno na još direktniji način: oni koji sami mogu biti optuženi za najteže ratne zločine, pa i genocid kao takav, u stanju su da stopiraju istragu i sve druge proceduralne aktivnosti povodom eventualnih ratnih zločina koje su sami učinili. Apsurdno u istoj onoj meri u kojoj je i sve što je u vezi sa politikom najčešće apsurdno, zar ne?

Sve u svemu, ono što povodom napada na francuski satirični list „Šarli ebdo“ kaže Noam Čomski, više je nego ilustrativno: „teroristički napadi– njihovi su grozni, a naši su moralni i lako mogu da se izbrišu iz pamćenja.“⁵⁰ U tom smislu, Čomski ne pominje samo bombardovanje RTS-a, već i fotografiju iz „Njujork tajmsa“ i članak u vezi sa događajima u iračkom gradu Faludža, kada su američki vojnici naterali pacijente i osoblje jedne bolnice da izađu na ulicu i da sednu na zemlju sa rukama na glavi, a sve to zbog toga što se iz te bolnice uporno izveštavalo o civilnim žrtvama u Iraku.⁵¹ Oni su uvek grozni varvari, dok smo mi civilizovani i to je nešto što vuče svoje korene iz Antičke Grčke i načina na koji su Grci tretirali sve strance.⁵²

Tako se dakle na medijsko-političke manipulacije nadovezuju i različite teorijske manipulacije, koje se opet, u stvari nalaze u funkciji odgovarajuće politike, odgovarajućih političkih manipulacija. Uzmimo u obzir samo tragični rat u Bosni, medijske manipulacije i još neka teorijska razmišljanja s tim u vezi. Na primer, januara 1993. samo 9 meseci posle početka rata u BiH, časopis „Newsweek“ donosi

47 U tekstu pod naslovom „SAD i Izrael osuđuju MKS što ispituje zločine nad Palestincima“; - „Politika“ 18. januar 2015. str. 4.

48 D. Zolo 2012/: Ljudska prava, demokratija i mir u eri globalizacije; *Strani pravni život*, br. 3, str. 9–18.

49 (<http://www.vecernji.hr/vijesti/del-ponte-NATO-otezao-istragu-trgovine-organima-kosovu-clanak-230105>).

50 U tekstu pod naslovom „Čomski: Sad smo Šarli, a nismo bili RTS“, u dnevnom listu „Politika“ od 21.01.2015, str. 2.

51 *Ibid.*

52 O tome P. Vukasović /2012/: Od Troje do Termopila – kako su stranci postali varvari, Beograd.

reportažu – članak o tome da su Srbi izvršili silovanja 50.000 Muslimanki.⁵³ To znači više od 5.000 silovanih žena svakog meseca, odnosno više od 1.000 nedeljno, a što je sve u dobroj meri besmisleno, pa, moglo bi se reći i nemoguće. Slično tome je i ono što je inače ugledni profesor Šerif Bassiuni, 1994. lansirao kao teoriju o tzv. “lokalnom genocidu”. Komisija Saveta bezbednosti UN, kojom je rukovodio Bassiuni, je Savetu Evrope maja 1994. podnela finalni izveštaj, koji je bio od osobitog značaja za kasniji rad Haškog tribunala. Bassiuni je takođe pred američkim Kongresom u decembru 1994. rekao da ako se Konvencija UN koristi kao standard, onda se dešavanja u Bosni teško mogu okvalifikovati kao genocid, ali, ako se zauzme, “progresivni stav” da se genocid može izvršiti na lokalnom nivou, onda je stvar drugačija. Kao primer za sve to uziman je Prijedor, za koji se govorilo da je bilo čak 56.000 nestalih lica. Na kraju se ispostavilo da se radi o ne više od 3.000 žrtava, ali je ta priča o preko 50.000 žrtava, Basiuniju poslužila da razvije novu tezu o genocidu na lokalnom, ograničenom nivou, što je paradoksalna stvar već sama po sebi, odnosno kontradiktorno je samo po sebi, jer genocid podrazumeva nameru sveukupnog uništenja, a ne nameru uništenja na jednom ograničenom prostoru.⁵⁴ Sličan paradoks postoji i u vezi sa presudom Krstiću za genocid u Srebrenici.⁵⁵ Krstić prema presudi Haškog tribunala, nije planirao ubistva u Srebrenici, niti je on sam učestvovao u njima, niti je odgovoran za ono šta se događalo u ranim fazama, međutim, u kasnijim fazama događanja u Srebrenici, Haški tribunal nalazi da je Krstić odgovoran za genocid i osuđuje ga na kaznu zatvora u trajanju od 35 godina.⁵⁶

Sve u svemu, uvek kada govorimo o genocidu, postoje znatne mogućnosti za političko-medijske manipulacije, pa i uspostavljanje različitih paradoksalnih situacija i apsurdnih zaključaka, od kojih jedan može biti i taj da uvek postoji rizik da se svaki etnički konflikt proglasi genocidom, što samo po sebi devalvira taj pojam u celini.⁵⁷ Imajući sve to u vidu, čini se da je lakše razumeti, možda na prvi pogled apsurdnu činjenicu, da je do 2012. godine “svega” 116 zemalja ratifikovalo Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida.⁵⁸

Treba takođe reći i to da se gotovo svi etnički sukobi, sukobi sa elementima građanskog rata, odvijaju po mehanizmu osвете u kojima se jedna etnička grupa sveti drugoj za neke prethodno učinjene zločine, no to je nešto što obično ne zanima ni novinare, ni širu javnost, ni teoretičare koji definišu pojam genocida u klasičnom, ili nekom novom značenju, novom smislu. Tako profesor istorije sa Univerziteta u Geteborgu Lennart Palm, navodi kako se nikada ne piše o hiljadama ubijenih Srba u ratu u BiH.⁵⁹ Štaviše, kada govorimo o ratnim događanjima u Bosni, onda treba pomenuti zvaničnu ekspertkinju Haškog tribunala Evu Tabu, koja je došla do

53 <http://thedailybeast.com/newsweek/1993/0104/a-pattern-of-rape.html>.

54 K. Magnusson /2013/: Pojam genocida u pravu i nauci: jaz koji se širi; *Crimen*, br. 1, str. 34.

55 http://www.icty.org/cases/krstic/cis/bcs/cis_Krstic_bcs.pdf.

56 K. Magnusson: *op.cit.*, str. 37.

57 K. Magnusson: *op.cit.*, str. 31.

58 Z. Stojanović /2012/: Komentar KZ Srbije, Beograd, str. 971.

59 <http://www.klix.ba/vijesti/bih/svedski-profesori-negiraju-genocid-u-bih-sistematskog-progonabosnjaka-nije-bilo/140130026>.

zaključka da je u Bosni nastradalo nešto preko 100.000 ljudi na svim stranama,⁶⁰ dok Mirsad Tokača iz Sarajeva govori o nešto manje od 100.000 ljudi,⁶¹ u svakom slučaju mnogo manje nego što su to bila preuveličavanja, koja su u zapadnim medijima trebala da Srbe prikažu kao sasvim genocidne. I nalazi Eve Tabu i Mirsada Tokače takođe govore o broju nastradalih civila, pa tako Tabu govori o tome da su 46 odsto nastradalih bili vojnici, dok Tokača operiše procentom od 59 odsto nastradalih vojnika.⁶² Sami sarajevski izvori dakle smanjuju broj žrtava na strani Bošnjaka – civila, te se u tom smislu mogu postaviti brojne dileme u vezi ne samo sa ratom u Bosni, nego na primer i događajima u Ruandi, a pre svega kada je reč o medijskim preterivanjima i svim stvarima koje su u vezi sa tim.⁶³ Bilo kako bilo čitava priča o genocidu i genocidnoj nameri je vrlo kompleksna i ona zahteva i razmatranja u odgovarajućem kontinuitetu i istorijskom kontekstu.

5. NAMERA U ISTORIJSKOM KONTEKSTU

I na nivou individualnog čina jedno je kada pojedinac, pa makar to bilo i sasvim preterano i beskrupulozno, nekoga ubije iz osvetničkih razloga, a drugo je kada ga ubije nakon duževremenog, hladnokrvnog promišljanja. Uzmimo na primer jednu ženu koja svog muža – partnera, nakon duževremenog maltretiranja i nasilništva sa njegove strane, ubije sekirom na spavanju. Drugim rečima, hoćemo da kažemo i sledeće: ako na primer sud u nekim situacijama, može da ima izvesnog razumevanja za ženu koja nakon duževremenog maltretiranja, odluči da muža ubije na spavanju, te sud to tada okvalifikuje kao „ubistvo na mah“, a ne kao „ubistvo na svirep ili podmukao način“,⁶⁴ zbog čega na sličan način ne možemo tretirati i situaciju, u građanskom ratu, koji se događao devedesetih godina na prostorima bivše SFRJ. Pitanje je u stvari: “Da li je i koliko i sama žrtva doprinela sopstvenoj viktimizaciji?”⁶⁵ Zamislimo dakle jednu sasvim realnu situaciju: jedna vojna jedinica u “svom” selu zatekne pokolj – mnoštvo ubijenih sunarodnika, žena, dece, civila. Nedugo nakon toga dotična jedinica uđe u susedno selo iz kojeg su došli oni koji su izvršili prvobitni masakr i sada ta (para)vojna jedinica izvrši odmazdu, osvetu nad civilima suprotne strane. To zaista može izazvati i zgražavanje i najoštriju moguću

60 J. Ćirić /2013/: Da li će posle “Haga” doći do pomirenja na prostorima bivše SFRJ? – u zborniku radova *Haški tribunal između prava i politike*, priredio Jovan Ćirić, Izdanje Instituta za uporedno pravo; Beograd, str. 171–192.

61 <http://www.idc.org.ba/aboutus.html>.

62 K. Magnusson: *op.cit.*

63 Građanski rat u Ruandi, odigravao se u periodu između 7. aprila i 15. jula 1994. i tada je prema nekim izvorima od strane Hutua, bilo ubijeno između 500.000 i 1.000.000 pripadnika naroda Tutsi. Britanski BBC govori o cifri od 800.000 ubijenih Tutsa (http://en.wikipedia.org/wiki/Rwandan_Genocide). Razlike u procenama su međutim toliko velike da one same po sebi pobuđuju sumnju. Ovo pogotovu kada se ima u vidu i činjenica da se radi o tehnološko zaostaljoj sredini. Šta želimo da kažemo? Za samo 100 dana ubiti 1.000.000 ljudi (10.000 dnevno) u zaostaljoj afričkoj zemlji u kojoj su transportne komunikacije između gradova i sela vrlo slabe, sve to zvuči prilično neverovatno, odnosno u najmanju ruku preterano.

64 V. Nikolić-Ristanović, Nataša Mrvić /1992/: *Društvena kontrola i kriminalitet žena*; Beograd, str. 62–65.

65 I. Marković /1997/: *Ubistvo na mah*; *Pravni život*; br. 9, str. 163.

osudu, ali to ipak ne može biti tretirano kao genocid, prosto zato što je namera – odluka donesena, pomalo, na izvestan način u afektu, na neki način na mah. Sve to govori da je ipak potrebno ući u istorijsku analizu tipa: “ko je prvi započeo?” Tako je to i kada je reč o običnoj tuči, ali i kada je reč o građanskom ratu, na primer o građanskom ratu u Bosni.⁶⁶ Za razumevanje jednog, bilo kog događaja, potrebno je uzimati u obzir i sve ono što je prethodilo tom događaju, te videti koliko dugo je jedna zločinačka namera postojala, narastala u nečijoj ili nečijim glavama, da li od juče, ili možda ipak i od ranije.

Prilikom svakog razmatranja genocida i genocidne namere na prostorima bivše SFRJ, svakako treba imati u vidu i “čuvene” “Brionske transkripte” u kojima hrvatski Predsednik Franjo Tuđman, kaže da se Srbima moraju naneti takvi udarci da oni praktično moraju nestati.⁶⁷ Kako bi to rekao Vilijam Šabas, član srpskog tima za tužbu za genocid protiv Hrvatske pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu, ovi transkripti, jesu vrlo jak dokaz o postojanju genocidne namere na strani Hrvata, pa je on, profesor Šabas, jedan od vodećih svetskih stručnjaka za genocid, čak dodao da je takva vrsta dokaza neobična u postupku za genocid.⁶⁸ Naravno, ovi transkripti nisu jedini dokaz o genocidnoj nameri na strani Hrvata, prosto zato što takva namera ipak ne postoji od juče. Tako se moramo vratiti čak i u dalju prošlost srpsko-hrvatskih odnosa.

U tom smislu, naravno sve ono što je vezano za Jasenovac, kao svojevrsni simbol stradanja Srba u NDH, ima svoje važno mesto u razumevanju srpsko-hrvatskih odnosa, pa i za odgovor na pitanje o genocidu i genocidnim namerama, pitanje koje se postavilo i pred sudijama Međunarodnog suda pravde u Hagu, po uzajamnim tužbama za genocid Srbije i Hrvatske. O stradanjima Srba u Hrvatskoj, tj. o genocidu nad Srbima u NDH, pisano je vrlo mnogo, te u tom smislu mi ovde nemamo nameru da tu tematiku ponavljamo i dodatno širimo, iako zaista smatramo da se poslednji ratovi na prostorima bivše SFRJ ne mogu dobro razumeti, ako se ta istorija prenebregne, pa na neki način i srpski strahovi da opet ne postanu žrtve. Osnovni motiv i moto srpske pobune početkom devedesetih, bio je: „zar da i 1991. kao i 1941. budemo mirni i dozvolimo da nas kao ovce kolju?“⁶⁹

Priča o ustašama i njihovom zločinu nad Srbima je zaista vrlo velika i kompleksna i nalazi se u gotovo nepreglednom broju knjiga, tomova knjiga napisanih od strane mnogih istoričara, eksperata.⁷⁰ Zanimljivo je u tom smislu da su neke od najsvestranijih, najubedljivijih, najkritičkijih (kritičkih naravno prema delatnosti ustaša i katoličke crkve) knjiga, napisane upravo od strane samih Hrvata.⁷¹

66 J. Ćirić /2011/: Prvi udarac; u zborniku radova *20 godina od razbijanja SFRJ*, izdanje Instituta za uporedno pravo, priredili Branislava Knežić i Jovan Ćirić, Beograd.

67 <http://www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/Brionski-transkripti-Srbi-moraju-da-nestanu-86592.tml>.

68 <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/449814/Sabas-Brionski-transkripti-veoma-jak-argument>.

69 M. Mitrović /1994/: Raspad države i rat u Jugoslaviji; *Sociološki pregled*, br. 2, str. 194.

70 Ovde možemo navesti na primer samo dvoje istaknutih srpskih istoričara, koji dugotrajno i istrajno istražuju genocid Hrvata nad Srbima. To su: S. Avramov /2008/: Genocid u Jugoslaviji 1941–1945, 1991... I i II knjiga, Beograd, a isto tako i V. Krestić /2009/: Dosije o genezi genocida nad Srbima u NDH; Novi Sad.

71 Tako je na primer Bogdan Krizman napisao knjigu koja je 1986. objavljena u Zagrebu „Ante Pavelić i ustaše“, a svakako najznačajnije delo, delo enciklopedijskog karaktera iz te oblasti, jeste knjiga Viktora Novaka „Magnum Crimen“, koja je objavljena 1949. u Zagrebu, a čiji je tiraž tada

Svakako je potrebno imati u vidu i ono o čemu je tokom Drugog svetskog rata, izveštavao nemački diplomata Herman Nojbaher, zalažući se kod Hitlera za Srbe, za smanjivanje represalija nad Srbima i u samoj Srbiji, ali i za to da se utiče na ustaški režim da ovaj prekine sa tako velikim, masovnim pokoljem nad pravoslavnim stanovništvom.⁷² Ne mogu se mimoći ni zapisi nemačkog obaveštajca Gleza fon Horstenau, koji je izveštavao o ustaškim zločinima, izražavajući čuđenje i zgražavanje nad brutalnošću i svirepošću sa kojom su ustaše masakrirale pravoslavne Srbe.⁷³ Isto tako izvesni Gustav Stockele u svojoj knjizi „Vom Ende zum Anfang“ / str. 133/. kaže i sledeće: „Neki dr Blažeković se na jednom prijemu koji je priredio nemački poslanik, hvalio kako je on lično zarobljenim Srbima palčevima isterivao oči iz duplji.“⁷⁴ Horstenau kaže i to da bi nemačke okupacione trupe trebalo najzad direktno da intervenišu protiv ustaških nedela.⁷⁵ Kao dokaz da se u NDH zaista dogodio genocid, pre svega nad Srbima, mada genocid kao takav, tada nije bio pravno definisan, moglo bi se uzeti i to da je u toj državi, postojao poseban koncentracioni logor za decu, što je inače jedinstveni slučaj u svetskoj istoriji.⁷⁶

Ono što se u Drugom svetskom ratu događalo između Srba i Hrvata zaista jeste vrlo upečatljivo, međutim, ovde bi trebalo reći nekoliko reči i o nešto dužoj tradiciji hrvatsko-ekstremno desničarskog odnosa prema Srbima. Tako na primer, upravnik zagrebačke biskupije Ambroz Kuzmić, kivan što pravoslavni Srbi nisu dužni da plaćaju dažbine katoličkoj crkvi novembra 1700. kaže da “Vlahe (pravoslavne Srbe) treba sve poklati, a ne nastanjivati.”⁷⁷ Anti Starčeviću, osnivaču i vođi desničarske Hrvatske stranke prava, koji je delovao sredinom XIX veka, pripisuju se reči da su “Srbi vlaška nakot, zrela ta sjekiru.”⁷⁸ (Ne podseća li vas sve to na brionske transkripte i Tuđmanovo da “Srbima treba naneti udarce od kojih se oni neće moći

otkupila katolička crkva, te se reprint tog izdanja pojavio u Beogradu 1989. Pažnju zaslužuje i američki istraživač, istoričar Jozo Tomasevich, a svakako treba ovde biti do kraja objektivan, pa reći da je jedna od najžešćih kritika na račun ustaškog terora nad Srbima, napisana od strane Hrvata Ivana Gorana Kovačića u poemi „Jama“, koji opisuje kako ustaše kopaju oči Srbima: „Krv je moje svetlo i moja tama/blazenu noć su meni iskopali sa sretnim vidom iz očinjih jama...“ Sudbina Ivana Gorana Kovačića paradigmatična je međutim za veoma komplikovanu priču o zamršenim balkanskim mržnjama. Njega, koji je stao na stranu Srba, a protiv Hrvata – ustaša, ubili su, tj. zaklali upravo Srbi – četnici. Zaista, teško da bi neki, čak i najobjektivniji i najbenevolentniji strani posmatrač, sve ovo mogao shvatiti na pravi način.

72 Nojbaher kaže da je zločin počinjen nad pravoslavnim Srbima u NDH jedan od najvećih i najstravičnijih u svetskoj istoriji, te da je on o tome govorio i Hitleru, koji mu je rekao da je i on lično upozoravao Pavelića da se jedna tako velika manjina kakva su Srbi, ne može na taj i takav način uništiti. (Heraman Nojbaher; - Srbi u memoarima Hermana Nojbahera; - Beograd, 2007. str. 85) Drugim rečima čak je i Hitler izražavao možda ne negodovanje i zgražavanje, ali, makar čuđenje u vezi svega što se sa Srbima dešavalo u NDH.

73 V. Kazimirović /1987/: NDH u svetlu nemačkih dokumenata i dnevnika Gleza fon Horstenau 1941–1944; Beograd.

74 V. Kazimirović: *op. cit.*, str. 112, fusnota 5.

75 V. Kazimirović: *op. cit.*, str. 118.

76 Bilo je naravno jevrejske dece u nacističkim logorima, koja su odvođena zajedno sa svojim roditeljima, ali, nacisti ipak nisu gradili posebne logore za decu, kao što se to dogodilo u NDH, gde je u Jastrebarskom osnovan jedan takav logor 12. jula 1942 (www.telegraf.rs/vesti/813141-da-se-ne-zaboravi-jastrebarsko-ustaski-logor-oskljucivo-za-srpsku-decu-foto).

77 <http://www.srpsko-nasledje.rs/sr-I/1998/10/article-17.html>.

78 <http://www.crveneretke.com/frankovacka-ideologija-od-ante-starcevice-do-danas>.

oporaviti?") U svakom slučaju, poznato je delo, knjiga dotičnog Starčevića, iz 1876. godine, štampana u Zagrebu sa više nego simptomatičnim naslovom: "Pasmına Slavoserbska po Hervatskoj". U današnjoj Hrvatskoj, na najvećoj novčanici od 1.000 kuna nalazi se lik upravo dr Ante Starčevića, što sve vrlo upečatljivo govori o kontinuitetu istovrsne ideologije, u stvari onoga što možemo nazivati "genocidna namera". Jer, kao što rekosmo, nije isto kada se namera, umišljaj, psihički odnos prema nečemu, nazovite to kako god hoćete, formira u periodu od par dana, nekoliko meseci, pa i godina, kao i ono što u individualnoj i kolektivnoj svesti, otvoreno ili prikiveno egzistira tokom više decenija, pa i vekova.

Moglo bi se reći da su dokazi o ustaškom zločinu genocida nad Srbima veoma bogati i veoma ubedljivi, te da su fakti o genocidu nad Srbima toliko čvrsti, da se u ozbiljnoj i objektivnoj stranoj literaturi oni ne mogu ni na koji način dovesti u pitanje. No, da li je baš tako?

Nedavno je na prestižnom nemačkom Humbolt Univerzitetu svoju doktorsku disertaciju odbranio izvesni Aleksandar Korb: "U senci svetskog rata. Masovno nasilje nas Srbima, Jevrejima i Romima". Ta teza je odbranjena sa odlikom, a u obrazloženju predloga za najvišu ocenu, njegov profesor Jerg Baberovski kaže: Niko više neće moći da ubuduće piše o ovoj temi na do sada uobičajeni način". O ovom, za nas nesumnjivo važnom i indikativnom događanju, izveštava nas Vladimir Umeljić u jednom članku u "Zborniku Matice Srpske za društvene nauke".⁷⁹ Dotični Korb u svojoj nagrađenoj tezi tvrdi da se u tadašnjoj državi nije dogodio genocid nad Srbima, a da klerikalna komponenta hrvatskog klira nije igrala bitnu ulogu, pri čemu se citira i Ivo Omrčanin, doktor teologije, državni sekretar u ministarstvu spoljnih poslova NDH, a kasniji profesor u Indijani u SAD, koji je izjavio da se u NDH zapravo dogodilo nešto sasvim suprotno – da su Srbi izvršili genocid nad Hrvatima.⁸⁰ Stvar međutim uopšte nije ni smešna, ni naivna, jer, kako nas informiše Vladimir Umeljić, Korbova disertacija je pisana tako da se može konstatovati da je njegov način izražavanja tečan i vrlo elokventan, a ubedljivosti njegovih stavova doprinosi i impozantan broj fusnota – 1365.⁸¹

Korb u svojoj tezi ističe da su svi srpski izvori ili nacionalistički ili komunistički, dok su izjave preživelih srpskih žrtava izbeglih iz NDH, pojedinačne izjave koje izgledaju nefalsifikovane, ali je materijal problematičan pošto ga je srpska vlada iz nacionalističkih razloga manipulisala. On takođe odriče verodostojnost i izjavama nemačkih nacističkih i italijanskih fašističkih zvaničnika u NDH, jer su i oni tobože preuzimali informacije od srpskih nacionalista.⁸² Na prosečnog Srbina bi ovakvi stavovi delovali i zbunjujuće i frustrirajuće, ali ono što je ovde interesantno jeste to da dotična teza koja je odbranjena sa odlikom na prestižnom nemačkom univerzitetu, u Srbiji nije izazvala zapravo nikakvu pažnju – reakciju, sa izuzetkom jednog

79 V. Umeljić /2012/: Promena paradigme u nemačkoj istorijskoj nauci. U Hrvatskoj državi 1941–1945 nije izvršen genocid nad Srbima? (Doktorska disertacija Aleksandra Korba nagrađena najvišom ocenom na Humboltovom Univerzitetu u Berlinu i sve njene implikacije), *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, Novi Sad, br. 141 4/2012, str. 523–550.

80 V. Umeljić: *ibid*, str. 527.

81 V. Umeljić: *ibid*.

82 *Ibidem*.

stručnog članka Vladimira Umeljića, koji ispravno konstatuje da se ova disertacija mora tumačiti u smislu odgovarajućeg nemačkog i zapadnjačkog političkog pokreta, a pre svega revizije istorije, što se sve može pratiti još od početka devedesetih godina, kada je 31. avgusta 1991. Josip Dubovečak, katolički sveštenik iz Varaždina, u jednom nemačkom listu, napisao da u Srbima ima nešto satanski, genetski pokvareno, a sutradan je na to negativno reagovao samo jedan političar iz SPD – Hilmar Šmit, međutim, ubrzo ga je verbalno učutkao SCU političar Celer.⁸³

Sve ovo govori između ostalog i o tome da u zapadnom svetu za koji smo verovali da je svet slobode, demokartije i nepostojanja cenzure, stvari stoje upravo sasvim suprotno. Sve je podređeno politici, u stvari ogoljenim ekonomsko-političkim interesima: i mediji i medijske manipulacije i međunarodno pravosuđe, ali je politici podređena i nauka koja često nije objektivna, već se nalazi u funkciji tih ogoljenih ekonomsko-političkih interesa.

Druga stvar je ovde takođe značajna i paradigmatična na svoj način, a to je srpsko ćutanje i isčuđavanje nad ovakvim stvarima, kao što je ova (tobožnja) naučna doktorska disertacija. Ne postoje opšte-poznate činjenice i notorne stvari koje se ne dokazuju, sve se jednostavno mora uvek i iznova dokazivati i za sve, za svaku istinu se ima lobirati, pa i za istinu o genocidnom stradanju Srba za vreme Drugog svetskog rata u NDH. Zbog toga je ovu priču, o najblaže rečeno kontroverznoj doktorskoj tezi sa berlinskog Humbolt univerziteta, bilo potrebno posebno isticati i analizirati, a sve u vezi sa opštim raspravama o genocidu i genocidnoj nameri. Uopšte ne kao najmanje važno, priča o toj doktorskoj tezi nam ipak rečito govori koliko je sve što je vezano za genocid i genocidnu nameru ispunjeno politikom i političkim manipulacijama, tako i toliko da se ponekad čini da priča o ovom krivičnom delu gotovo uopšte nije priča o pravu, već je priča o politici.

LITERATURA

- K. Ambos: What does Intent to Destroy in Genocide Mean?, dostupno na internet adresi http://www.genocidewatch.org/images/Articles_What_does_intent_to_destroy_in_genocide_mean.pdf.
- S. Antonić /2015/: Još nije gotovo Milošević; Beograd.
- S. Avramov /2008/: Genocid u Jugoslaviji 1941–1945, 1991... I i II knjiga, Beograd.
- K. Čavoški /2006/: *Okupacija*, Novi Sad.
- B. Čejović, M. Kulić /2011/: Krivično pravo – opšti deo, Beograd.
- J. Ćirić /1999/: NATO agresija na Jugoslaviju – sedam pitanja i sedam odgovora na moralno-psihološke, socio-ekonomske i pravno-političke dileme, Beograd.
- J. Ćirić /2004/: Komandna odgovornost za genocid i ratne zločine; *Pravni život*, br. 9.
- J. Ćirić /2007/: Pravosuđe i mediji; u zborniku radova *Kriminalitet u tranziciji: fenomenologija, prevencija i državna reakcija*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
- J. Ćirić /2011/: Prvi udarac; u zborniku radova *20 godina od razbijanja SFRJ*, izdanje Instituta za uporedno pravo, priredili Branislava Knežić i Jovan Ćirić, Beograd.

- J. Ćirić /2013/: Da li će posle “Haga” doći do pomirenja na prostorima bivše SFRJ? – u zborniku radova *Haški tribunal između prava i politike*, priredio Jovan Ćirić, Izdanje Instituta za uporedno pravo; Beograd.
- N. Delić /2008/: Pobude učinioca kao kvalifikatorne okolnosti kod krivičnog dela teškog ubistva, *Pravni život*, br. 9.
- B. Dimitrijević /1999/: Od medijskog stereotipa do vojne intervencije; *Vojno delo*, br. 2.
- V. Đurđić, D. Jovašević /2003/: Međunarodno krivično pravo, Beograd.
- A. K. Flohr /1991/: *Feinbilder in der internationalen Politik*; Lit Verlag Munster, pp. 99–107. (Citirano prema Lj. Glišović /2011/: Srbija u ogledalu nemačke štampe 1987–2006; Beograd.
- A. Gil Gil /1999/: *Derecho Penal Internacional: Especial consideracion del Delito de genocidio*; Tecnos, Madrid. Citirano prema Kai Ambos, *op. cit.*.)
- A. K. A. Greenwalt: Rethinking Genocidal Intent: The Case for a Knowledge –based Interpretation; dostupno na internet adresi: <http://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1337&context=lawfaculty&sei-redir=1&referer=http%3A%2F%2Fwww.google.rs%2Fsearch>.
- A. Jazić /2013/: Spoljnopolitička propaganda: akteri i sredstva; Beograd.
- A. Jazić /2014/: Propaganda u Velikoj Britaniji prema domaćem stanovništvu na početku i tokom Prvog svetskog rata; u zborniku radova *Sto godina od početka Prvog svetskog rata – istorijske i pravne studije*, priredili Jovan Ćirić i Miroslav Đorđević, Beograd.
- S. Karović: *Mens Rea: Genocidna namjera*; dostupno na internet adresi http://civitas.fpps.edu.rs/02/Civitas_No_2.pdf).
- V. Kazimirović /1987/: NDH u svetlu nemačkih dokumenata i dnevnika Gleza fon Horstenu 1941–1944; Beograd.
- V. Krestić /2009/: Dosije o genezi genocida nad Srbima u NDH; Novi Sad.
- K. Magnusson /2013/: Pojam genocida u pravu i nauci: jaz koji se širi; *Crimen*, br. 1.
- Đ. Marjanović /1989/: Verbalni politički delikt neprijateljske propagande; u zborniku radova *Misao, reč, kazna*, Beograd.
- I. Marković /1997/: Ubistvo na mah; *Pravni život*; br. 9.
- M. Mitrović /1994/: Raspad države i rat u Jugoslaviji; *Sociološki pregled*, br. 2.
- N. Mrvić-Petrović /2014/: Krivično pravo – opšti deo, Beograd.
- V. Nikolić-Ristanović, Nataša Mrvić /1992/: *Društvena kontrola i kriminalitet žena*; Beograd.
- G. Petronijević /2013/: Neprincipijelnosti u primeni pravnih standarda MKSJ; u zborniku radova *Haški tribunal između prava i politike*, priredio Jovan Ćirić, izdanje Instituta za uporedno pravo, Beograd.
- Z. Petrović Piroćanac /2002/: Izbrisati srpski virus (Mala antologija rasizma, šovinizma i govora mržnje na kraju drugog i početkom trećeg milenijuma); Čigoja, Beograd.
- G. Radbruch /1980/: *Filozofija prava*; (prevod sa nemačkog), Beograd.
- N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević /1984/: Krivično pravo – opšti deo, Beograd.
- I. Stanković i I. Aćimović: Genocid; dostupno na internet adresi: (<http://www.helsinki.org.rs/serbian/projekti/osce.html>).
- Z. Stojanović /2012/: Komentar KZ Srbije, Beograd.
- Z. Stojanović /2014/: Krivično pravo – opšti deo, Beograd.
- N. Tanasić: Tragedija „Šarli ebdo“ – tanka linija između slobode govora i šovinizma; – dostupno na internet adresi: <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/tragedija-sarli-ebdo--tanka-linija-izmedju-slobode-govora-i-sovinizma.html>.

- O. Triffterer: Genocide, Its Particular Intent to Destroy in Whole or in Part, the Group as Such, dostupno na internet adresi: http://law.huji.ac.il/upload/ambos_reading4.pdf.
- V. Umeljić /2012/: Promena paradigme u nemačkoj istorijskoj nauci. U Hrvatskoj državi 1941–1945 nije izvršen genocid nad Srbima? (Doktorska disertacija Aleksandra Korba nagrađena najvišom ocenom na Humboldtovom Univerzitetu u Berlinu i sve njene implikacije), *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, Novi Sad, br. 141 4/2012.
- P. Vukasović /2012/: Od Troje do Termopila – kako su stranci postali varvari, Beograd.
- S. Vuković /2009/: Etika zapadnih medija – Anti-srpska propaganda devedesetih godina XX veka; Novi Sad – Sremski Karlovci.
- D. Zolo 2012/: Ljudska prava, demokratija i mir u eri globalizacije; *Strani pravni život*, br. 3.

Jovan Ćirić

Institute of Comparative Law, Belgrade

GENOCIDAL INTENT

Abstract: Due to the tragic events on the territory of the former SFRY, the subject of genocide has become very current topic in wider social and scientific circles. This offense and the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (1948), has become rather discussed subject on the territory of former Yugoslavia, but also outside of it. In that sense, the subject of genocidal intent has particularly intrigued Jovan Ćirić, because that element is what substantially defines genocide as such. The common standpoint of classical criminal justice law is that without the intent of destruction of national, ethnical, racial or religious group there is in fact no genocide. However, the problem arises when we try to define the intent itself. In English, for instance, there is no concept, a word that would define the intent. In Serbian literature and language, there is just a slight difference – the intent is mostly defined as special, particularly strong form of intent. Until recently, that was rather common concept in the world literature for the understanding of genocide. However, the trials before the International Criminal Tribunal in Hague concerning former Yugoslavia and Rwanda showed that it is very difficult, almost impossible to prove someone's guilt, i.e. genocidal intent. Prosecutors Carla Del Ponte and Geoffrey Nice complained during the trial of Slobodan Milošević that they won't be able to prove genocidal intent. It could be said that is the main reason western European criminal thought developed the theory that the existence of genocide requires no intent, as a special form of 'strong' intent, but that the existence of indirect intent is sufficient. The author claims such statements are absurd for they make the intent and genocide into something incidental, much like collateral damage. Related to that is the subject of media prejudice and breach of the presumption of innocence. Namely, media had at one point blown out of proportions the story of guilt and intent of several accused individuals and in such state there was no need to prove the guilt and intent, for the media verdict had already been given. Serbs were persistently, constantly and tendentiously shown in the worst possible light and in such situation it was difficult, almost impossible to be objective and impartial in the trials for the war crimes. Special attention needs to be drawn to the propaganda of genocide which is prohibited by the Convention as a sort of incentive to genocide. However, that is connected with numerous problems concerning the so-called hate speech, but also with freedom of speech – the complicated question where the freedom of speech stops and the hate speech and incitement to genocide emerge. One question that

is particularly interesting is the unbelievable, hysterical anti-Serbian propaganda during the nineties which no one took the blame for, which raises many questions and foremost speaks about the politicization of the phenomenon of genocide. Jovan Ćirić also believes that a genocidal intent has to be considered having in mind particular historical context. It is one thing if intent, psychological attitude of perpetrator towards the act, develops in a particular moment, i.e. short span of time (almost in the heat of passion), and completely different thing is if it develops and repeats itself in continuity. The author predominantly has in mind the continuity of Serbo-Croatian relations and points that what Ante Starčević had in mind continues in what Ante Pavelić did and what Franjo Tuđman in his 'transcripts from Brijuni' said. Present, particularly when we talk about genocide and genocidal intent, cannot be fully understood and perceived without considering the historical context.

Key words: genocide, intent, media, propaganda, politicization, historical continuity